

Wojciech Żelaniec

Deontyka, eidetyka, konstytutywność, Reinach : dwie konferencje, Mediolan 12-14 maja 2014 roku

Miscellanea Anthropologica et Sociologica 15/2, 126-128

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wojciech Żełaniec

Deontyka, eidetyka, konstytutywność, Reinach

Dwie konferencje, Mediolan 12–14 maja 2014 roku

„Dicar, qua violens obstrepit Aufidus”
Horacy, *Ody* III, 30

W dniach 12–13 maja oraz 14 maja 2014 roku odbyły się, nie nad brzegami burzliwego Aufidu (dziś: Ofanto), lecz w Mediolanie dwie konferencje z zakresu filozofii społecznej. Organizacyjno-technicznie zupełnie różne, pozostawały jednak w tematycznej i osobowej ciągłości.

Pierwsza z nich nosiła tytuł „Ontology of deontics: The »isness« of ought”. Jej organizatorami byli prof. Paolo Di Lucia i dr Edoardo Fittipaldi z Wydziału Nauk Prawnych im. Cesare Beccarii Uniwersytetu Państwowego (*La Statale*) w Mediolanie, a gospodarzem ten sam Wydział.

W pierwszym dniu (12 maja) prelegentem głównym był prof. John R. Searle z Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley (CA, USA), a koreferentami prof. Marco Santambrogio z Uniwersytetu w Parmie (Włochy) oraz prof. Corrado Roversi z Uniwersytetu w Bolonii (Włochy). Przewodniczył prof. Mario Jori z Uniwersytetu Państwowego w Mediolanie. W dniu następnym odpowiednio: prof. Amedeo G. Conte z Uniwersytetu w Pawii (Włochy) i rzymskiej Akademii Rysiookich, prof. Paolo Spinicci z Uniwersytetu w Pawii oraz prof. Wojciech Żełaniec z Uniwersytetu Gdańskiego. Przewodniczyła prof. Clotilde Calabi, również z *La Statale*.

Profesor Searle wygłosił odczyt pt. *How to derive ought from is revisited*, w którym przedstawił swoje nowe przemyślenia odnośnie wywodliwości powinności z bytu, w programowym nawiązaniu do swojego sławnego artykułu z 1964 roku. Już nie tylko instytucje implikują powinności, wywodził Searle, ale i proste fakty, zwłaszcza językowe, np. to, że dane zdanie jest prawdziwe. Jeśli jakies zdanie z jest prawdziwe, a ja o tym wiem i nawet je sam asertuję, to *ipso facto* zobowiązany jestem do respektowania wyrażonej w nim prawdy. Ale może istnieje jakaś „insty-

tucja asercji” i rzeczony obowiązek istnieje tylko w jej ramach, tj. zachodzi tylko dopóty, dopóki ktoś ma ochotę w niej uczestniczyć, nie jest więc obowiązkiem moralnym *sensu stricto*? A może też obowiązek ten zachodzi wyłącznie na płaszczyźnie metafizycznej, a już nie na płaszczyźnie przedmiotowej, tj. sprowadza się do relacji wynikania między zdaniami typu „dokonałem asercji zdania z” i zdaniami typu „jestem zobowiązany do respektowania prawdy wyrażonej w zdaniu z”. Czy w ogóle obowiązek prawdziwie moralny, nie instytucjonalny i/lub metafizyczny, da się wywieść, zdaniem Searle’a, z rzeczywistości, jaką jest? Te i inne wątpliwości podnosili w swoich referatach prof. Santambrogio i Roversi. Profesor Searle pozostał nieugięty: sławetna przepaść między bytem a powinnością jest w dużym stopniu pozorna.

Następnego dnia wystąpił profesor Conte z odczytem *How to derive is from ought*, w którym przedstawił główne zręby swojej doktryny reguł konstytutywnych (Żelaniec 2013) (takie reguły/normy przez sam fakt swego istnienia generują pewne byty, mianowicie idealne typy rodzajów praktyk społecznych, w tym sensie byt daje się wywieść z powinności). Reguły takie nie dają się natomiast wywieść z (obserwacji) odnośnych praktyk społecznych, co zakwestionował w swoim koreferacie, powołując się na Wittgensteina, prof. Spinicci¹. W tym sensie powinność ciągle nie jest wywiedlna z bytu. Pytanie tylko, czy reguły konstytutywne można uznać za wyrażające jakąkolwiek powinność i czy do takowej nie przynależy w sposób istotny osoba, oddająca się danej praktyce — pytał prof. Spinicci. Profesor Żelaniec natomiast zauważył, że w odniesieniu do wielu stanów rzeczy możliwe jest rozumowanie abdukcyjne (nie: dedukcyjne) od „jest” do „powinien”, a także na odwrót, w tym sensie, że jeżeli coś zachodzi, to prawdopodobnie albo jest dozwolone, albo nakazane, a jeśli coś nakazane, zakazane lub dozwolone, to prawdopodobnie gdzieś zachodzi lub zaszło. Profesor Żelaniec przypomniał też stosowny fragment znanego wiersza Morgensterna, gdzie podmiot liryczny wnioskuje, że skoro coś jest zabronione, to tego też nie ma.

Ze spontanicznym koreferatem wystąpił też prof. Searle, jeszcze raz śpiewając chwałę języka i jego mocy stwarzania intencjonalnych i deontycznych stanów rzeczy. Momentami prof. Searle pobrzmiwał jak francuski neostrukturalista.

Druga konferencja odbyła się 14 maja na Wydziale Prawa również państwowego Uniwersytetu Bicocca. Gospodarzem był Instytut Systemów Prawnych, a organizatorem dr Lorenzo Passerini-Glazel z tego właśnie instytutu. Obrady otworzyła prof. Patrizia Borsellino, dyrektor tegoż instytutu, a przewodniczyli im wspomniani profesorowie Conte i Di Lucia.

Celem tej konferencji, zatytułowanej „Costitutività ed eidetica del diritto”, była dyskusja dwu książek: Francesci De Vecchi (red.), *Eidetica del diritto e ontologia sociale. Il realismo di Adolf Reinach/Eidetics of Law and Social Ontology. Adolf Reinach, the Realist i Create to Rule. Studies on Constitutive Rules* Wojciecha

¹ Tezę tę próbuje argumentatywnie podważyć również gdański student prof. Żelańca, Paweł Pawłowski.

Żełańca. W pierwszym przypadku jako koreferenci wystąpili prof. Roberta De Monticelli z Uniwersytetu Św. Rafała w Mediolanie oraz prof. Venanzio Raspa z Uniwersytetu im. Carlo Bo w Urbino (Włochy). W drugim przypadku koreferentką miała być prof. Angiola Filipponio z Uniwersytetu im. Aldo Moro w Bari (Włochy) — ale nie dojechała do miasta św. Ambrożego z powodów zdrowotnych, nadsyłając jedynie tekst swego referatu — oraz wspomniany wcześniej dr Fittipaldi z *La Statale*. Jako „oskarżeni” wystąpili dr De Vecchi i prof. Żełańiec, ten ostatni zresztą w poniekąd podwójnej roli, gdyż był współautorem omawianego tomu pod redakcją dr De Vecchi.

Dyskusja trwała cały dzień, zbyt burzliwa i wielowątkowa, by ją tu udatnie streścić; chodziło o *eidos* prawa, powinność, możliwość uzasadnienia teje i wiele innych spraw. Szczególnie dramatyczne i efektowne było przeszło godzinne starcie między prof. De Monticelli a Borsellino; ta pierwsza broniła, w największym uproszczeniu mówiąc, pewnej wersji kognitywizmu i intelektualizmu w aksjologii i deontyce, ta druga zaś — akognitywizmu i woluntaryzmu. Profesor Raspa jak zwykle zabłysnął kulturą i erudycją filozoficzną, dr Fittipaldi zaś wnikliwością i sumienną, nieubłaganą dokładnością w krytyce pracy prof. Żełańca. Z uznaniem spotkała się koncepcja Kelsena „normy podstawowej” (*Grundnorm*) przedstawiona w teje pracy; autorowi *Create to rule* pozostało niewiele więcej, jak podziękować i zachęcić do rychłych odwiedzin naukowych nadmotławskiego grodu, ze szczególnym uwzględnieniem jego ZOO, gdzie zdumieją gościa takie filozoficzne dziwy, jak Arystotelesowy, rzekomo nieistniejący, kozłojeleń (*τραγέλαφος*)² lub zwierzę, które ma cztery nogi i mówi „hau-hau”, ale nie jest psem (amerykańska dzika świnka pekari)³. To ostatnie odegrało swoją rolę w wyjaśnianiu istoty tzw. definicji implicytnej, pojęcia prominentnego zarówno w książce prof. Żełańca, jak i w jednym z jego przyczynków do książki dr De Vecchi.

Jak to zwyczajne w ojczyźnie Galileusza, obrady toczyły się praktycznie cały czas, nie tylko w aulach uniwersyteckich, ale i podczas obrado-lunchów, obrado-podwieczorków i zwłaszcza wielogodzinnych obrado-obiado-kolacji, tak że gościom nie pozostawał czas wolny na zwiedzanie miasta św. Ambrożego.

Z obu konferencji planowane jest zebranie przyczynków i szeregu innych tekstów w jeden odnośny tom zbiorowy.

Literatura

- De Vecchi F. (red.), 2012, *Eidetica del diritto e ontologia sociale. Il realismo di Adolf Reinach/Eidetics of Law and Social Ontology. Adolf Reinach, the Realist*, Milano–Udine: Mimesis.
- Żełańiec W., 2013, *Create to Rule: Studies on Constitutive Rules*, Milano: Lettere Economia Diritto.

² Na przykład antylopa sitatunga (*Tragelaphus speki*).

³ Pekari obrożny (*Pecari tajacu*).